

KEHITYSPOLIITTISEN TOIMIKUNNAN TÄYSISTUNTO TO 6.6.2013

Paikka: Pikkuparlamentti, suuren valiokunnan kokoushuone

Osallistujat

Jäsenet: Pj. Jouko Jääskeläinen (kd) , Helena Laukko (sdp), Maria Lohela (PS, poistui 9.40), Simo Karetie (EK), Gunvor Kronman (rkp), Elina Oinas (HY), Timo Palander (Suomen Yrittäjät), Aila Paloniemi (kesk, saapui 9.55), Juha Ruippo (MTK), Pauliina Saares (Kepa), Kalle Sysikaski (Rauhanliitto), Jani Toivola (vihr, poistui 9.55)

Asiantuntijajäsenet: Tuuli Juurikkala (VM), Kari Alanko(UM), Leena Pentikäinen (TEM), Juhani Toivonen (UM), Jussi Toppila (TEM)

Muut: Riikka Laatu (UM), Merja Lahtinen (UM), Matti Remes (KPT vuosiarvion toimittaja)

Sihteeristö: Miia Toikka, Katja Kandolin

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 9.05.

2. Edellisten kokousten pöytäkirjojen hyväksyminen

Täysistunnon 11.4.2013 ja työvaliokunnan 2.5.2013 pöytäkirjat hyväksyttiin.

3. KPT:n vuosiarvio 2013: Ihmisoikeusperustaisuuden toimeenpano Suomen kehityspolitiikassa

Pääsihteeri kertoi lyhyesti vuosiarvion tekoprosessista: KPT:n työryhmä on kuluneen vuoden aikana työstänyt arviota siitä, miten KEPON painottama ihmisoikeusperustaisuus toteutuu Suomen kehityspolitiikassa. Työryhmä on tavannut ulkoministeriön eri osastoja, TEM:ä ja Finnfundia sekä tarkastellut ihmisoikeusperustaisuutta matkoillaan Etiopiassa ja Tanskassa. Tavoitteena on ollut arvioida, miten ihmisoikeusperustaisuuden toimeenpano on lähtenyt käyntiin, nostaa esiin siihen liittyviä haasteita ja kysymyksiä sekä antaa suosituksia ihmisoikeusperustaisen kehityspolitiikan toteutuksen jatkosta. Vuosiarvio on poliittinen kertomus, jonka tarkoitus on evästää valtioneuvostoa, eduskuntaa ja ministeriöiden virkamiehiä sekä lisätä sidosryhmien tietoisuutta kehityspolitiikan ajankohtaisista kysymyksistä. Kirjoittamisesta työryhmän ohjauksessa ovat vastanneet KPT:n sihteeristö ja toimittaja Matti Remes. Tarkoituksena on ollut pitää teksti mahdollisimman luettavana ja helposti lähestyttävänä.

Puheenjohtaja antoi puheenvuoron kolmelle erilaisen jäsentahon edustajalle, joita oli pyydetty etukäteen alustamaan vuosiarviosta.

Elina Oinas, Helsingin yliopisto: Tekstissä konkretisoituu hyvin se, mitä ihmisoikeusperustaisuus tarkoittaa. On hyvä, että siinä tuodaan esiin ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden korostamisen ongelmat ja tunnustetaan, että asiaa tulee pystyä työstämään yhteistyössä kumppanimaiden kanssa. Maaohjelmat ovat tässä tärkeä työkalu. Hyvää on myös kansalaisyhteiskunnan merkityksen korostaminen. On kuitenkin huomattava, että järjestöjen ohella myös akateeminen yhteisö on tärkeä osa kansalaisyhteiskuntaa. Itsenäisellä tutkimuksella ja korkeakoululaitoksella sekä opiskelijaliikkeillä on suuri merkitys yhteiskunnallisessa muutoksessa. Tämä olisi hyvä tuoda esiin raportissa ja painottaa tutkimuksen ja korkeakoulutuksen tukemista Suomen kehityspolitiikassa osana ihmisoikeusperustaisuutta.

Pauliina Saares, Kepa: Vuosiarvio on KPT:lle tärkeä vaikuttamisen väline ja vetää myös toimikunnan uuden kokoonpanon linjaa, näyttää mitä asioita pidetään tärkeinä. Vuosiarvion teemavalinta on onnistunut ja sisältö monipuolinen. Arviossa nousee erityisesti esille kaksi teemaa: 1. Yksityisen sektorin rooli köyhyyden poistamisessa on tärkeä aihe, sillä yritysten toiminnalla on suuri vaikutus ja myös vaikutusvalta. Yritysvastuu ei voi pohjautua vain yritysten vapaaehtoiseen toimintaan. YK:n mukaan valtioilla on velvol-

liisuus turvata ihmisoikeudet ja yrityksillä vastuu kunnioittaa niitä. Nykyinen järjestelmä ei ole riittävä ja sitovia sääntöjä tarvitaan. Yritysvastuun tulisi kattaa myös arvo- ja alihankintaketjut eikä toimintamaan puutteellisen lainsäädännön taakse tulisi voida piiloutua. 2. Ihmisoikeusperustaisuus edellyttää, että Suomi ottaa rohkeasti esille ihmisoikeuskysymyksiä poliittisessa dialogissa kumppanimaiden kanssa. Kaiken kaikkiaan KPT:n arvioissa on onnistuttu hyvin löytämään yhteisiä nimittäjiä eri jäsenten välillä. Jatkossa KPT:n tulisi seurata, kuinka arvion suosituksia toimeenpannaan.

Timo Palander, Suomen Yrittäjät: Arviossa nousee esiin se, että ihmisoikeusperustaisuus tarkoittaa köyhyyden perimmäisiin syihin puuttumista. Tähän liittyy olennaisesti myös yrittäjyyden edistäminen. Tärkeää on myös, että BKT:sta tulisi siirtyä tarkastelemaan muita kehityksen mittareita. Maan ja luonnonvarojen hallinnassa ei ole kysymys vain omistusoikeuksista, vaan tulisi korostaa niiden oikeudenmukaista ja kestävästi hyödyntämistä ja käyttöä. Syrjimättömyyden ohella olisi tärkeää kiinnittää huomiota syrjäytymiseen ja sen ehkäisyyn. Ihmisoikeusperustaisuuden toimeenpanossa oleellista on nöyryys ja kumppanimaiden prosessien ja kulttuurien ymmärtäminen, mikä vaatii aikaa. On pyrittävä löytämään yhteinen kieli ja oikeat ilmaisut niille asioille, joita pidetään tärkeänä. Arvion suositus ihmisoikeusneuvonantajien rekrytoinnista on ongelmallinen, koska ihmisoikeuksia tulisi edistää läpileikkaavasti eikä erillisten neuvonantajien toimesta.

Tulisi kehittää ihmisoikeusvaikutusten mittareita ja arviointimekanismeja positiivisessa hengessä eikä korostaa vain negatiivisia vaikutuksia. Kauppapolitiikassa tasapuolisuutta tulisi korostaa vielä enemmän: Suomen ja EU:n tulisi pystyä luopumaan omista intresseistään ja tarkastella asioita kehityspoliittisesta näkökulmasta. Yritysten roolista puhuttaessa korostuu niiden vastuullisuuden arviointi, vaikka tulisi tuoda esiin toiminnan positiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Yritysvastuu on käsitteenä vanhanaikainen. Ihmisarvoisten työpaikkojen ja yrittäjyyden mahdollisuuksien luominen on tärkein asia köyhyyden poistamisessa. Tähän tulisi fokuoittaa. Nyt arviossa korostuu liian negatiivinen suhtautuminen yrityksiin. Se tulisi kääntää positiiviseksi. Keskustelussa on myös syytä eriyttää, milloin puhutaan suuryrityksistä, milloin pk-yrityksistä.

Riikka Laatu, UM/KEO: Esitteli lyhyesti ulkoministeriön Kehityspoliitikkaa ja –yhteistyötä koskevan kertomuksen vuodelta 2012, joka annettiin eduskunnalle toukokuun puolivälissä yhdessä hallituksen toimintapidekertomuksen kanssa. KPT vuosiarvion teemavalinta on hyödyllinen ministeriön työn kannalta, sillä ihmisoikeusperustaisuus on KEPOssa keskeinen muutos. Arviota varten on tehty paljon työtä ja se sisältää paljon analyysia siitä, missä mennään, sekä tarjoaa neuvoja ja ohjeita ministeriölle.

Ihmisoikeusperustaisuuden integrointi kaikkeen toimintaan on meneillään, ja paljon on jo tehty sen eteen. Keskeinen työkalu on ihmisoikeusperustaisuuden toimintaohje. Myös ministeriön uusi ihmisoikeusstrategia tukee työtä. Ihmisoikeusperustaisuus on integroitu muihinkin ohjeistoihin, linjauksiin ja toimintaan, eikä sen katsota edellyttävän uusien apuinstrumenttien luomista. Ihmisoikeusperustaisuus tulee huomioida alusta asti kaikessa toiminnassa, kuten politiikkadialogissa, maa- ja järjestöstrategioissa, hankevalmistelussa, hankkeiden laadunvarmistuksessa ja myös meneillään olevissa hankkeissa niiden väliarvioiden kautta.

Ihmisoikeudet nähdään positiivisena asiana ja toimintaa tarkastellaan siitä näkökulmasta, mitä ihmisoikeuksia hankkeet edistävät. Ihmisoikeuskoulutusta on ministeriön sisällä järjestetty paljonkin ja ihmisoikeusperustaisuus on integroitu muuhunkin koulutukseen sekä evaluointiin. Tulosperustaisuutta ja ihmisoikeusperustaisuutta ei ministeriössä nähdä ristiriitaisena asiana, vaikka arviossa annetaan näin ymmärtää. Tuloksia ei anneta ylhäältä käsin vaan ihmisoikeusperustaisuus määrittää niiden sisällön.

Keskustelu: Yleiskeskustelussa vuosiarviosta debatoitiin erityisesti yritysten ja yksityisen sektorin merkityksestä köyhyyden vähentämisessä ja ihmisoikeuksien toteutumisen mahdollistajana sekä yritys vastuusta. Todettiin olevan tärkeää, että myös yritykset löytävät itsensä KPT:n raportista ja ymmärtävät sen kieltä. Normien asettamisen ja kontrolloinnin koettiin korostuvan liikaa yleensäkin kehityspoliitikkassa ja yhteistyössä. Erityisesti pk-sektorille on tärkeää korostaa kehityksimaissa toimimisen mahdollisuuksia enemmän kuin riskejä. Yritysten omassa vastuullisuustyössä on viime vuosien aikana menty harppauksin

eteenpäin, ja ajattelutapa on monissa yrityksissä integroitu niiden perusliiketoimintaan, sillä se nähdään myös kilpailuvalttina. Ihmisarvoisten työpaikkojen luomisen merkitystä ei voi aliarvioida ja sen toivottiin näkyvän vahvemmin arvioissa. Toisaalta tuotiin esiin, että tarvitaan myös seurantaa sen varmistamiseksi, että työpaikat todella ovat ihmisarvoisia, ja sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin voi olla myös yrityksille positiivinen mahdollisuus. Toivottiin jyrkän vastakkainasettelun välttämistä yritystoiminnan ja kehityspoliitiikan välillä.

Vuosiarviota pidettiin yleisesti ottaen hyvänä ja sen katsottiin selkeyttävän ihmisoikeusperustaisuutta. Puheenvuoroissa kiitettiin sitä, että maa- ja metsätalouden nostetaan esiin ajankohtaisena kysymyksenä ja korostetaan henkilöstön osaamisen vahvistamista ihmisoikeusperustaisuuden juurruttamisessa hallinnon toimintakulttuuriin. Myös kansalaisyhteiskunnan merkityksen korostamista pidettiin tärkeänä.

Keskustelussa tuotiin esiin myös, että arvioissa olisi voitu käsitellä enemmän demokratian ja sukupuolten tasa-arvon edistämistä osana ihmisoikeusperustaisuutta. Monenkeskisen yhteistyön osalta toivottiin korostettavan enemmän sitä, että järjestöjen rahoituksen tulisi olla pääsääntöisesti yleistukea, sillä korva-merkittäminen on ongelmallista. Monenkeskisen yhteistyön analyysia ei ole ulkoministeriössä tehty osallistavasti, joten on epäselvää, miten ihmisoikeusperustaisuus tällä puolella vaikuttaa toimintaan.

Keskusteltiin myös siitä, että johdonmukaisuuden nimissä olisi perusteltua tarkastella myös sitä, miten ihmisoikeudet ja ihmisoikeusperiaatteet, esim. avoimuus, toteutuvat Suomessa. Suomi ei ole ratifioinut kaikkia keskeisiä ihmisoikeussopimuksia. Todettiin kuitenkin, että vuosiarvio on rajattu käsittelemään kehityspoliittikkaa ja -yhteistyötä.

Vuosiarvion teksti käytiin läpi kappaleittain ja tekstiin tehtiin seuraavat muutokset (kursivoitu):

Luku 3 (yleiskatsaus), suositukset:

Suomen on linjattava, miten se edistää maa- ja metsätalouden toteutumista syrjimättömästi ja luonnonvarojen ympäristöllisesti kestävästä hyödyntämisestä kehitysmaissa sekä etsii keinoja maakaappausten kaltaisten ongelmien vähentämiseksi. *Tässä erityistä huomiota on kiinnitettävä naisten aseman vahvistamiseen.*

Hallituksen tulee määritellä Suomen antama kansainvälinen ilmastorahoitus niin, ettei se vähennä köyhyyden poistamiseen tähtäävää kehitysyhteistyötä *Kööpenhaminan ilmastokokouksen sitoumuksen mukaisesti*. Lisäksi on varmistettava, ettei kehitysmaissa toteutetuilla päästövähennyks- ja ilmastohankkeilla ole kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia.

Luku 5 (monenkeskisen yhteistyö), suositukset:

Järjestöjen rahoituksen tulee olla pääsääntöisesti yleistukea ja siihen tulee yhdistää tehokas vaikuttaminen. Tuen korvamerkintä voi olla perusteltua, jos ihmisoikeusperustainen näkökulma uhkaa muuten jäädä liian vähälle huomiolle. Tällöin on hallinnollisen kuormituksen minimoimiseksi tavoiteltava mahdollisimman joustavaa mallia.

Luku 7 (yksityinen sektori), otsikko ja kaksi ensimmäistä kappaletta:

Yksityinen sektori: Vastuullinen yritystoiminta *luo työpaikkoja* ja edistää ihmisoikeuksia

Ihmisoikeusperustaisuus koskee kehitysmaiden yksityisen sektorin kehittämistä siinä missä muutakin kehitysyhteistyötä. *Yksityissektorilla on suuri vaikutus ihmisoikeuksien toteutumiseen erityisesti ihmisarvoisten työpaikkojen luomisen kautta.* Kehityspoliittisen johdonmukaisuuden periaate ulottaa lähestymistavan myös muuhun valtioonhallintoon ja siihen, miten Suomi edistää yritystoiminnan vastuullisuutta.

Parhaimmillaan kauppa ja yritystoiminta sekä ihmisoikeudet tukevat toisiaan. Näin syntyy positiivinen kehä, jossa vastuullinen liiketoiminta, parantunut liiketoimintaympäristö, tuotannon kehittyminen ja toimeentulomahdollisuuksien paraneminen edistävät ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa. *Köyhyyden poistamisen kannalta ihmisarvoisten ja kestävien työpaikkojen luominen on ensiarvoisen tärkeää, ja niitä luodaan*

nimenomaan yrityksissä. Työn säällisyyden varmistamiseksi on panostettava työelämän oikeuksien parantamiseen.

Alaluku 7.2, ensimmäinen kappale, viimeinen virke:

Onkin syytä vahvistaa välineitä ja tuottaa konkreettisia ratkaisuja kehitysmaihin suuntautuvan, vastuullisen yritystoiminnan edistämiseen *elinkeinoelämän, eri hallinnonalojen (UM, TEM) ja kansalaisjärjestöjen yhteistyönä.*

Alaluku 7.3, viimeinen kappale, loppuosa:

OECD:n toimintaohjeisiin liittyvät, yritysten toimintaa koskevat valitukset käsitellään tällä hetkellä TEM:issä ja sen alaisessa yhteiskunta- ja yritys vastuun neuvottelukunnassa. Kansalaisjärjestöjen mukaan tämän valitusmekanismin toimivuutta olisi syytä arvioida teettämällä ulkopuolinen evaluaatio neuvottelukunnan tekemistä valitustapausten selvityksistä. *Tähän mennessä tapauksia on ollut vain muutamia: vuonna 2006 käsiteltiin kaksi tapausta ja tällä hetkellä käsittelyssä on yksi tapaus.*

Laatikkojuttu 11. (Team Finland), toinen kappale, kolmas virke:

TeamFinland -verkoston toimijoiden yhteistyötä *onkin jo alettu* vahvistaa kehitysyhteistyön ja kansainvälistymisen synergioiden lisäämiseksi *asettamalla UM:n ja TEM:n yhteinen, eri toimijoista koostuva kehittämisryhmä.*

Puheenjohtaja kiitti kaikkia keskustelusta ja vuosiarviotyöhön osallistumisesta sekä sihteeristöä työn sujuvasta koordinoinnista ja kirjoitustyöstä myös toimittaja Matti Remestä. Tämän jälkeen vuosiarvioon voidaan tarvittaessa tehdä vielä pieniä kielellisiä korjauksia, kun se viimeistellään julkaistavaksi. Arvio myös käännetään ruotsiksi ja englanniksi. Sihteeristö lähettää täysistunnossa hyväksytyt muutokset sekä raportin tiivistelmän jäsenille vielä nähtäväksi.

4. TEM:n kehityspoliittisen strategian päivittäminen

TEM:n edustajat esittelivät KPT:lle luonnoksen ministeriön päivitetyksi kehityspoliittiseksi strategiaksi, jota käsitellään TEM:n virkamiesjohtoryhmässä elokuussa.

Leena Pentikäinen/TEM: TEM toteuttaa Suomen kehityspoliittista ohjelmaa sekä kauppaa tukevaa kehitysyhteistyön toimintaohjelmaa Team Finland -hengessä. Talouskasvu ei ole poistanut köyhyyttä, ja siksi kestävä talouskasvun luominen on oleellista. Lähtökohtana on taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävä kehitys ja köyhyyden vähentäminen: yksityisen sektorin toiminnan kehittäminen, työvoiman saatavuus ja ihmisarvoinen työ, innovaatio- ja tutkimusosaaminen, hallinnon kehittäminen sekä yritysten yhteiskuntavastuu. TEMin kehitysyhteistyöstrategiassa edistetään suomalaisyritysten osallistumista kehitysyhteistyöhön, erityisesti kansainvälistymisestä kasvua hakevien pk-yritysten pääsyä kehittyville markkinoille, edistetään tutkimus-, innovaatio ja yritystoiminnan yhteistyötä sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuuksia. Tavoitteena on myös ihmisoikeuksien toteutuminen huolellisen ennakoarvioinnin avulla. Tarvitaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa, ongelmia ei voida ratkaista vain tietyn sektorin toiminnan kautta. Lisäksi tarvitaan julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä. Suomen lähtökohtana on paikallisen kulttuurin vahvistaminen ja kehittäminen, jolla luodaan pysyvää osaamista kehitysmaihin. Vältetään valmiiden mallien viemistä kehitysmaihin.

TEMin Sambia-yhteistyöverkosto edistää Sambiassa ja muualla Afrikassa toteutettavien kehitysliiketoiminta- ja innovaatiohankkeiden valmistelua ja toteuttamista yhteistyössä TE-hallinnon, UM:n, yritysten ja muiden toimijoiden kanssa. Verkosto on perustettu marraskuussa 2012 ja se raportoi TEMin kehityspoliittiselle työryhmälle. Verkoston tavoitteena on laatia suositukset toimintamalliksi, jonka pohjalta edistetään kehitysmaihin kohdentuvaa liiketoimintaa ja innovaatioyhteistyötä. 18.6. järjestetään palautetilaisuus, jonka pohjalta laaditaan suositukset, jotka käsitellään elokuussa TEMin virkamiestyöryhmässä.

Keskustelussa kommentoitiin TEMin kehityspoliittisen strategian valmisteluprosessiin osallistamisen olleen vähäistä. Kysyttiin myös, miksi työelämän normien kehittäminen ja esimerkiksi ILO-yhteistyö ei n strategiasa. TEM lupasi ottaa ihmisarvoisen työn paremmin mukaan strategiaan ja kertoi prosessin olevan avoin kaikille. Kommentteja voi esittää suoraan TEMille elokuuhun saakka, jolloin strategia käsitellään ministeriön johtoryhmässä

5. Tiedoksi

Vuosiarvion julkistamistilaisuus järjestetään to 12.9. klo 9-12. Esiteltiin lyhyesti tilaisuuden alustava ohjelma.

KPTn jäseneksi vaihtuu Tom Packalénin (ps) tilalle Maria Lohela ja varajäsen Minttu Vilanderin (kok) tilalle Saïdo Mohamed. UM/Afrikan ja Lähi-Idän osaston uusi asiantuntijajäsen on apulaisosastopäällikkö Kari Alanko.

6. Muut asiat

Muita asioita ei ollut.

7. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 10.55.